

ТЕМА 6 ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ НАЦІОНАЛЬНОГО РИНКУ

1. Сутність ринкової інфраструктури. Її елементи.
2. Товарний ринок.
3. Фондовий ринок.
4. Ринок позичкових капіталів.
4. Валютний ринок.

Ринкова інфраструктура – це система підприємств і організацій, які забезпечують рух товарів і послуг, грошей, цінних паперів, робочої сили. До таких установ належать біржі, банки, дилерські та брокерські контори, служби зайнятості, інформаційно-комерційні, оптові та постачальницько-збутові організації, пункти прокату та лізингу

Зі схеми, наведеної на рис. 6.1, можна дійти висновку, що кожний сегмент ринку має конкретну ринкову установу.

Предмети споживання можна придбати у різноманітних магазинах (продовольчих, непродовольчих, спортивних, туристичних, меблевих, господарських тощо).

Засоби виробництва (сировина, знаряддя праці) продаються на товарних біржах.

Акції, облігації, національна та іноземна валюти також мають свої ринкові установи – фондову і валютну біржі, банки.

Приміщення, житлові будинки, земля реалізуються через ріелтерські фірми, земельні аукціони.

Науково-технічні розробки, інформація продаються як безпосередньо виробниками, так і інформаційно-комерційними організаціями.

Підприємствам ринкової інфраструктури належить провідне місце в економіці розвинених країн. Це сприяє зростанню ділової активності населення, створює додаткові робочі місця, прискорює рух капіталу.

Рис. 6.1. Ринкова інфраструктура.

Одним із найважливіших елементів інфраструктури є біржі

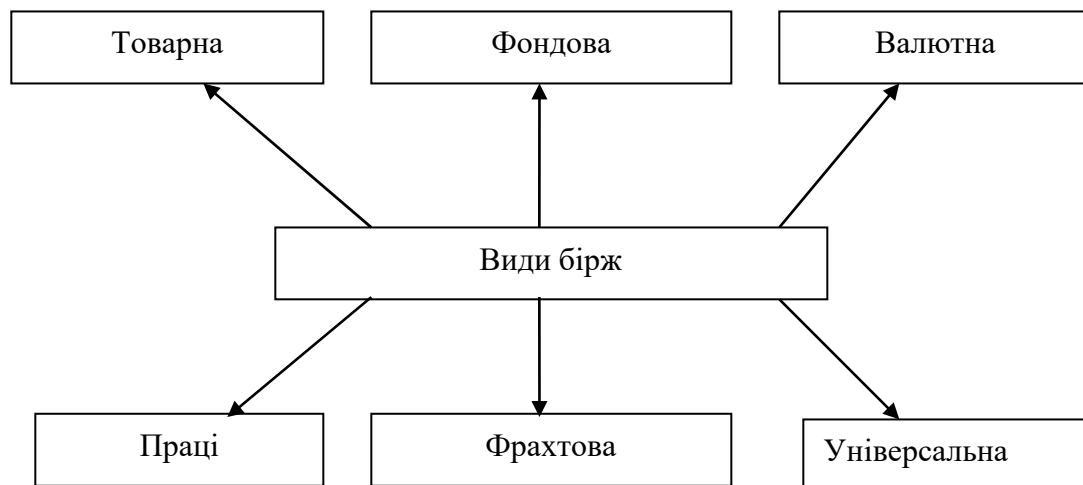
Слово «біржа» походить від латинського «бурса», що означає «гаманець», і має таку історію. Перші зібрання торговців відбувалися у місті Брюгге перед будинком, який належав купецькій сім'ї Бурса. Над дверима цього будинку було встановлено герб з зображенням трьох гаманців. Саме тому латинське слово «бурса» увійшло в наше життя як біржа.

Біржі з'явилися у XV-XVI ст. в Італії, Нідерландах, Франції. На зібраннях купців та інших причетних до торгівлі осіб велися переговори і укладалися торгові угоди. Ось чому під словом «біржа» почали розуміти зібрання комерсантів.

У Росії перша біржа з'явилася в 1703 р. в Петербурзі. У 1705 р. для неї було збудовано окреме приміщення. Майже впродовж 100 років петербурзька біржа була єдиною офіційно визнаною у Росії. Лише наприкінці першої половини XIX ст. з'являються біржі у Кременчуці (1834 р.), Одесі, Нижньому Новгороді (1848 р.), а згодом у Києві (1865 р.). В 1926 році в СРСР функціонувала 114 товарних бірж. Незважаючи на недоліки в їхній діяльності, зокрема відсутність фінансового контролю вони відіграли істотну роль у стабілізації економіки і цін. Згорання нової економічної політики спричинило ліквідацію бірж. З переходом постсоціалістичних країн до ринку біржова торгівля відроджується.

Біржа – організаційно-правова форма оптової торгівлі масовими товарами за стандартами та зразками (товарна біржа) або систематичних операцій з купівлі-продажу цінних паперів (фондова біржа), валюти (валютна біржа), робочої сили (біржа праці), угод із фрахтування (фрахтова біржа) (мал.6.2.)

Рис. 6.2. Види бірж.

Біржа праці – організація, що спеціалізується на посередництві між робітниками й підприємцями з метою купівлі-продажу робочої сили. Не усуваючи безробіття в цілому, біржі праці дозволяють упорядкувати наймання

підприємствами робочої сили й скоротити громадянам час пошуку роботи. Біржі праці можуть мати різні форми: бюро, контори, спільноти й т.п. Залежно від форм власності виділяють їх основні види: приватні, що функціонують на комерційній основі; філантропічні; суспільні й державні. Біржі праці крім працевлаштування безробітних зазвичай здійснюють послуги особам, що бажають перемістити місце роботи, вивчають попит та пропозиція робочої сили, збирають і поширюють інформацію про рівень зайнятості в розрізі професій і територій. У компетенцію біржі праці входить також професійна орієнтація молоді, направлення молодих людей на курси для придбання професій. Важливе місце займає організація перенавчання й працевлаштування інвалідів.

Фрахтова біржа – постійно діючий ринок, на якому укладаються угоди щодо фрахтування та від фрахтування суден (фрахт – вантаж, плата за перевезення вантажу водними шляхами)

Універсальна біржа – біржа, яка здійснює операції не тільки з широким асортиментом товарів, а й з валютою, цінними паперами та фрахтовими контрактами.

2. Товарний ринок.

У сучасній економічній літературі **товарна біржа** розглядається:

по-перше, як економічна категорія, що відображає складову частину ринку, специфікою якого є особлива оптова форма торгівлі товарами з певними характеристиками: масовість, стандартність, взаємозамінюваність;

по-друге, це господарське об'єднання (товариство) продавців, покупців і торговців-посередників з метою створення умов для торгівлі, полегшення, прискорення і здешевлення торговельних угод і операцій. Такі об'єднання створюються для поліпшення торгівлі, швидкого забезпеченнятоваровиробників необхідними товарами, прискорення обороту капіталу.

Члени біржі мають вигоду не від її функціонування, а від своєї участі в торгах. Члени товарної біржі, якими можуть бути як посередницькі (брокерські, торговельні) виробничі фірми, так і банківські установи, інвестиційні компанії, окремі громадяни, відповідно до встановлених біржових правил укладають угоди купівлі-продажу товарів за цінами, що складаються безпосередньо в ході торгівлі залежно від співвідношення попиту і пропозиції на них. Це свідчить про те, що біржа є особливим ціноутворюючим механізмом. Це одна з цілей її діяльності.

Товарна біржа – це асоціація юридичних і фізичних осіб, що здійснює оптові торговельні операції за стандартами, зразками у спеціальному місці, де ціни на товари складаються в умовах вільної конкуренції Отже, товарну біржу слід розглядати як ринок ринків. Великі біржі, на яких концентруються попит і пропозиція товарів світової торгівлі, дають можливість визначити місткість ринку і умови конкуренції, обмінятися інформацією. Біржова ціна як результат вільної конкуренції визначає напрями для інших ринків.

У країнах з розвинутою ринковою економікою товарні біржі в основному

функціонують як безприбуткові асоціації, звільнені від сплати корпоративного прибуткового податку. Головні статті їхнього доходу такі: засновницькі та пайові внески і відрахування організацій, що утворюють біржу; доходи від надання послуг членам біржі та іншим організаціям; виручка від інших надходжень.

Аналогічні цілі намагаються ставити перед собою і вітчизняні засновники бірж. Так, у ст. 1 Закону України «Про товарну біржу» зазначено, що товарна біржа не займається комерційним посередництвом і не має на меті одержання прибутку. На практиці ж біржі отримують прибутки, джерелом яких є відрахування з сум комісійної винагороди, що надходить від брокерських контор. Надходження від біржових операцій, визначені у ст. 13 згаданого Закону, є одним з джерел формування майна біржі. Як правило, відрахування на користь біржі становить 0,1-0,5 відсотка від суми укладених брокерами угод.

Управлінням, розробкою і реалізацією політики біржі займаються її керівні органи – правління або рада губернаторів. До складу такого органу входить кілька службовців біржі (наприклад, президент) і досвідчені посередники, які стають губернаторами біржі на певний строк. До керівництва біржами залучають також зовнішніх губернаторів, яких обирають або призначають з досвідчених осіб, що не зв'язані з посередницьким бізнесом.

Типи товарних бірж, їхні суб'єкти та здійснювані ними угоди

Класифікацію бірж, що функціонують у ринковій системі господарства, розглянемо за схемою, наведеною на рис. 6.3.

Рис. 6.3. Класифікація бірж

За об'єктами продажу	За суб'єктами утворення	За рівнем функціонування
Універсальні	Засновані державними установами	Національні
Спеціалізовані (широкого профілю, вузькоспеціалізовані)	Обслуговують різноманітні ринкові структури	Міжнародні

Універсальними є біржі, що торгують товарами різних груп. Наприклад, на американській біржі «Чикаго Борд оф трейд» реалізуються пшениця, кукурудза, овес, боби сої, бройлери, фанера, золото, срібло, нафта, бензин, мазут, тобто продовольчі та непродовольчі товари. Об'єктом продажу Київської універсальної товарної біржі є картопля, капуста, консервовані помідори та огірки, яловичина, свинина, худоба.

Біржі, на яких об'єктом торгівлі є окремі товари або їхні групи, називають **спеціалізованими**. У свою чергу, їх поділяють на спеціалізовані широкого профілю і вузькоспеціалізовані. Так, американська біржа «Чикаго Меркантайл Екскендж» включає в оборот сільськогосподарську продукцію (велику рогату худобу, живих свиней, бекон тощо), Нью-Йоркська – каву, какао, цукор. А біржа

«Канзас Сіті Борд оф трейд» торгує лише одним товаром – пшеницею. Саме вона є вузькоспеціалізованою.

В Україні більшість бірж є спеціалізованими широкого профілю. Серед них виділяється Укراгропромбіржа, до якої входять центральна біржова структура і кілька регіональних. Через Украгропромбіржу реалізується сільськогосподарська і промислова продукція для задоволення потреб АПК України. У перспективі передбачається проведення як національних, так і міжнародних торгів цукром, зерном, металевими виробами, сільськогосподарською технікою і транспортними засобами.

Перевагою товарних бірж, що діють в Україні та засновані державними установами (органами постачання, Міністерством сільського господарства і продовольства, іншими міністерствами та відомствами), є те, що вони мають відносно розвинену інфраструктуру. Це Українська універсальна товарна біржа і Украгропромбіржа. Біржі, створені вільними підприємцями, доступні для якомога більшої кількості різних суб'єктів.

Біржова угода – це письмово оформлений документ купівлі-продажу або поставки двох видів – з реальним товаром і строкові (рис. 3).

У першому випадку товар переходить від продавця до покупця, тобто це реальний товарооборот. Товар має знаходитись у приміщенні біржі (на її складах) або поставлений у строк 1-15 днів після укладення угоди. Такі угоди називають ще «СПОТ».

Форвардні угоди – це зобов'язання продавця здійснити постачання певної кількості товару визначеної якості у зазначений час. Такі угоди поділяють на позабіржові та біржового обороту.

Позабіржові угоди укладають для поставки товару в майбутньому без будь-якого офіційного гаранта. Інакше кажучи, форвардні контракти є іменними товарними векселями під відповідальність і забезпечення приватних осіб.

Якщо між покупцем і продавцем є біржовий посередник, тобто угода укладається на реальний товар у зазначений час через біржу, то це форвардна угода біржового обороту.

Рис. 6.4. Угоди, які укладаються на товарних біржах

Угоди товарної біржі	
З реальним товаром	Строкові
Касові, або СПОТ	Ф'ючерсна
Строкова, або форвардна	З премією (опціон)
Бартерна	
З «умовою»	

У **бартерних угодах** роль еквівалента виконують, як правило, зерно, автомобілі, ліс, цемент, м'ясопродукти, мед, картопля.

Угоди «з умовою» поширені в країнах, що переходять до ринкової

економіки. Сутність їх полягає в тому, що продаж одного товару здійснюється при одночасній купівлі іншого. Відрізняються такі угоди від бартерних тим, що здійснюються у процесі публічних торгів у операційному залі за участю маклера, обліково-розрахункову функцію виконують гроші.

Особливістю **ф'ючерсних угод** є поставка товару згідно з попередньо укладеними контрактами за цінами, що складаються на ринку реального товару, або за котирувальною ціною. До строку виконання угоди біржа бере певну суму застави (депозит, маржа). Ф'ючерсні угоди укладаються між продавцями і покупцями, як правило, не для продажу чи купівлі товару, а з метою страхування від можливих змін цін на нього на реальному ринку. Інакше кажучи, при строкових операціях ф'ючерсного типу рух товару не є обов'язковим, оскільки це продаж прав на товар. Ставши об'єктом такої торгівлі, він може реалізуватися за різними цінами (у момент купівлі й продажу ціни на ринку реальних товарів змінилися). Якщо ціна зросла, різницю виплачує продавець, якщо ж знизилась, – покупець.

Для того щоб застрахуватися від можливих втрат внаслідок зміни цін при здійсненні контрактів з реальним товаром у біржових операціях, застосовують *хеджування* (захист). У найзагальнішому вигляді хеджування визначають як страхування ціни товару від ризику, небажаного для виробника зниження чи невідгідного для споживача зростання.

Зменшенню ризику, пов'язаного з торгівлею ф'ючерсними контрактами, сприяють угоди з **премією (опціон)**, що являють собою торгівлю попередніми контрактами. Джерелом доходу для покриття фактичної ціни порівняно з ціною при укладенні опціонної угоди є премія. Вона є величиною ризику, що дає змогу покупцеві опціону завчасно знати, що він може втратити, якщо відмовиться від його купівлі.

Формування товарних бірж сприяє концентрації в певних місцях великої кількості товарів, що дає змогу через інституцію ціноутворення, якою є біржа, формувати ринок засобів виробництва.

3. Фінансовий ринок включає фондовий, грошово-кредитний (ринок позичкових капіталів), валютний ринки.

Фондовий ринок (ринок цінних паперів) – це система економічних відносин між тими, хто випускає і продає цінні папери та тими, хто купує тастає їх власниками. Ринок цінних паперів поділяється на первинний і вторинний. На *первинному ринку* розміщують знову випущені цінні папери за допомогою аукціону, відкритого продажу або індивідуально. Створювачі аукціону дають оголошення про час його проведення, обсяги випуску цінних паперів, збирають від потенційних покупців заяви на обсяг цінних паперів та умови їх розміщення.

На первинному ринку цінності емітуються, тобто випускаються в обіг і розповсюджуються серед інвесторів. В окремих випадках на біржах можуть розповсюджуватися цінні папери.

Емітентами цінних паперів можуть бути юридичні особи, держава, державні органи, органи місцевої адміністрації, підприємства, іноземні юридичні особи.

Громадяни або юридичні особи, що купують цінні папери від свого імені та за свій рахунок, є інвесторами. Ними можуть бути також іноземні громадяни та юридичні особи. Ще один учасник ринку цінних паперів – інвестиційна інституція, якій надається право юридичної особи, що дає їй можливість виконувати функції посередника (фінансового брокера), інвестиційного консультанта, інвестиційної компанії, інвестиційного фонду. Інвестиційні компанії можуть займатися організацією випуску цінних паперів та видаванням гарантій щодо розміщення їх на користь третім особам, вкладати кошти у цінні папери від свого імені та за свій рахунок, у тому числі через котування цінних паперів, за якими інвестиційна компанія зобов'язується їх продавати і купувати.

Вторинний ринок формує наступний перепродаж цінних паперів. На ньому не акумулюються нові фінансові кошти, а йде лише перерозподіл ресурсів між іншими інвесторами. В структурі вторинного ринку виділяють біржовий та позабіржовий обіг цінних паперів.

Оснoву ринку цінних паперів складає **фондова біржа** – це організаційна форма ринку, на якому здійснюється торгівля цінними паперами – акціями, облігаціями, зобов'язаннями державної скарбниці, сертифікатами, документами, пов'язаними з рухом кредитних ресурсів і валютних цінностей.

На відміну від товарних бірж, що регулюють рух товарів, фондова як різні форми його еквіваленту. Прискорення руху капіталу сприяє підвищенню ефективності економіки. Фондова біржа сприяє придбанню на певних умовах і на певний строк вільних грошей, залученню коштів за рахунок випуску і продажу акцій, облігацій і спрямування їх на технічне оновлення підприємства, його переорієнтацію на випуск продукції, яка має найвищий попит. Біржа може сприяти переливу капіталу з однієї галузі в іншу, а завдяки державному регулюванню цих процесів він може спрямовуватись у ті соціально важливі сфери, які найбільше його потребують. Як вторинний ринок цінних паперів фондова біржа сприяє здійсненню переходу фондових цінностей від одного суб'єкта до іншого.

Класифікувати біржі можна за різними критеріями. Виходячи з організаційної структури виділяють два основних типи біржі: публічно-правові і організовані у вигляді приватних компаній та асоціацій, Що мають найрізноманітніші конкретні юридичні форми (акціонерні товариства, асоціації, змішані підприємства).

Регулювання фондової біржі з боку держави у різних країнах неоднакове. У Великій Британії та США біржі самостійні в своїй Діяльності та у формах організації. Уряд формально не втручається у справи фондових бірж. Проте в США, наприклад, всі угоди, здійснені згідно з рішеннями біржі, не повинні суперечити законам країни.

Особливий вид регулювання застосовується у Швеції, де біржа є акціонерним підприємством, але 50 відсотків її капіталу належать уряду.

Залежно від структури володіння акціями розрізняють англо-американську і континентально-західноєвропейську моделі. Перша характеризується тим, що контрольні пакети акцій порівняно невеликі. Основна маса акцій вільно обертається на ринку. В другій, навпаки, на ринку обертається відносно небагато акцій. При першій моделі є реальна можливість скупити значну кількість акцій і сформувати контрольний пакет у чийхось руках. При другій моделі перехід компанії в інші руки неможливий, якщо її власник не захоче цього зробити.

Фондова біржа є некомерційною організацією, не переслідує мети одержання власного прибутку, заснована на самоокупності, не виплачує доходів від своєї діяльності своїм членам. Фінансова діяльність фондової біржі може здійснюватися за рахунок продажу акцій фондової біржі, які дають право бути її членами, регулярних (як правило, щорічних) членських внесків членів фондової біржі, біржових зборів з кожної угоди, що здійснена на фондовій біржі.

В Україні згідно з чинним законодавством створений і функціонує ринок цінних паперів – акцій, облігацій, векселів, ощадних сертифікатів тощо.

Торгівля цінними паперами на фондовому ринку України здійснюється на фондових біржах та поза фондових торговельно-інформаційних системах. Останні обслуговують торговців цінними паперами, які укладають цивільно-правові угоди щодо цінних паперів.

Фондові біржі є основними організаторами торгівлі, на яких здійснюється купівля-продаж цінних паперів, але вони функціонують відокремлено одна від одної.

На фондовому ринку цінних паперів діють такі зареєстровані біржі:

- Українська фондова біржа (УФБ);
- Київська міжнародна фондова біржа (КМФБ);
- Українська міжбанківська валютна біржа (УМВБ);
- Донецька фондова біржа (ДФБ).

На фондовому ринку України за кількістю проданих цінних паперів провідну роль відіграє УФБ.

В Україні розвивається позабіржова торгівля цінними паперами згідно з створеною у 1996 р. торговельною системою асоціації «Позабіржова фондова торговельна система» (ПФТС). Торгівля цінними паперами здійснюється через електронну торговельно-інформаційну мережу, що дає можливість обміну пропозиціями купівлі та продажу цінними паперами в режимі реального часу, виводячи на дисплей користувачів цінове та кількісне котирування цінних паперів, а також інформацію про ціну та обсяги виконаних угод. Крім того, ПФТС може надавати інформацію про деталі укладання угод не тільки учасникам, а й розрахунковим банкам, реєстраторам та іншим установам, які беруть участь в обслуговуванні торгових угод.

В Україні фондовий ринок є нерозвиненим, оскільки не відповідає світовим

стандартам та акціонерна форма власності розвинена слабо.

4. Ринок позичкового капіталу представляє собою сукупність взаємовідносин, де об'єктом угоди виступає грошовий капітал та формування попиту й пропозиції на нього. Ринок позичкового капіталу поділяється на **грошовий ринок та ринок капіталів**. Грошовий ринок пов'язаний з короткостроковими банківськими операціями терміном до одного року. Ринок капіталів обслуговує середньострокові та довгострокові операції банків. Він в свою чергу поділяється на іпотечний (операції з закладними) та фінансовий ринок (операції з цінними паперами).

Складовою грошово-кредитної системи є кредитні установи (банки, страхові товариства, ломбарди)

Закон України «Про банки і банківську діяльність» розглядає **банки** як установи, функціями яких є кредитування суб'єктів господарської діяльності та громадян за рахунок залучених коштів підприємств, установ, організацій, населення й інших кредитних ресурсів, касове та розрахункове обслуговування суб'єктів господарювання, виконання валютних та інших банківських операцій. Вони є посередниками руху позичкового капіталу, який часто зростається з промисловим, утворюючи фінансовий капітал.

За *функціями* і характером виконуваних операцій банки поділяються на емісійні, депозитні, експортні, іпотечні, ощадні.

За *формою власності* банки поділяють на державні (національні), акціонерні, приватні (індивідуальні та партнерські), кооперативні, муніципальні (комунальні), створені з участю держави, міждержавні

Є три види банківських операцій:

- активні, в яких грошовий фонд використовується з метою одержання банківського прибутку;
- пасивні, за допомогою яких акумулюються грошові кошти, які потім використовуються для активних операцій. За такими операціями банк не тільки не одержує прибутку, а навіть має платити вкладникам капіталів (відсоток на вклад);
- посередницькі (комісійні), пов'язані з використанням доручень клієнтів, за що останні мають платити особливу плату – комісійні (плата за консультації, здійснення довгострокових операцій тощо).

Діяльність банків має засновуватися на повному комерційному розрахунку і самофінансуванні. У процесі своєї діяльності вони одержують прибуток.

Ефективність кредитної системи оцінюють за розміром одержаного прибутку, своєчасним поверненням позик, досягненням загальної економічної ефективності, максимальною віддачею з кожної грошової одиниці кредитних вкладень.

Для створення банку необхідний статутний фонд. Як правило, сума залучених вкладів не повинна перевищувати розміру власних коштів.

Максимальний розмір кредиту має бути менший, ніж сума власного капіталу і залучених коштів.

Банківська система в Україні має дворівневу побудову.

Провідне місце в банківській системі належить Національному банку України (НБУ). Він покликаний провадити єдину політику в сфері грошового обігу, зміцнення національної грошової одиниці – гривні.

Національному банку України надано монопольне право на випуск грошей (емісію). Він виконує роль емісійного центру. Банк зберігає резервні фонди грошових знаків, дорогоцінні метали, у тому числі золото, валютні запаси.

Національний банк України обслуговує державний борг країни, дає дозвіл на створення (реєстрацію) комерційних банків.

У ринковій економіці банки – це комерційні підприємства, які надають своїм клієнтам фінансові послуги і отримують у певній формі плату. За всі операції (ведення рахунків клієнтів, здійснення розрахункових операцій за їхнім дорученням, фінансування капітальних вкладень, касове виконання державного бюджету, надання консультаційних послуг з відкриття рахунків, застосування правил кредитування, касове обслуговування підприємств і установ тощо) банк має отримувати відповідну плату.

Діяльність комерційних банків має деякі особливості. Ці банки можуть бути учасниками організації спільних виробничих підприємств у формі консорціумів та акціонерних товариств (акціонерні та пайові засади). Розвиток ринкових відносин розширює сферу діяльності банків. Важливе місце в їхній діяльності займають довірчі (трастові), а також лізингові та факторингові операції.

5. Валютний ринок – це складова сфери обігу національної та міжнародної економіки, в якій здійснюється торгівля національними та наднаціональними грошовими одиницями, що обслуговують міжнародний платіжний обіг.

Функції валютних ринків пов'язані із:

- забезпеченням своєчасності здійснення міжнародних розрахунків;
- страхуванням валютних ризиків;
- диверсифікацією валютних резервів банків, підприємств, держав;
- регулюванням валютних курсів.

Валютні ринки в сучасному розумінні сформувалися у ХІХ ст. Цьому сприяли: розвиток міжнародних економічних зв'язків, світової валютної системи, банківських систем, удосконалення засобів зв'язку та інформації. Суб'єктами валютного ринку виступають продавці валюти, її покупці та посередники, а саме:

- 1) комерційні банки, яким надано право на проведення валютних операцій, називаються уповноваженими девізними або валютними.
- 2) фірми, що здійснюють зовнішньоторговельні операції;
- 3) компанії, що здійснюють закордонне вкладання активів;

4) центральні банки – управляють валютними резервами, проводять валютні операції, впливають на рівень обмінного курсу, регулюють рівень процентних ставок по депозитам у національній валюті.

5) приватні особи – проводять широкий спектр неторговельних операцій, пов'язаних із закордонним туризмом, переказом зарплати, пенсій, гонорарів, купівлею і продажем наявної валюти;

б) валютні біржі та брокерські фірми – зводять покупців та продавців іноземної валюти і здійснюють між ними валютні операції.

Валютні ринки *класифікуються* за різними ознаками.

За *видом операцій* розрізняють світовий ринок депозитних операцій та конверсійних операцій. Залежно від терміну операції прийнято виділяти ринки спот (з поставкою валюти протягом 48 годин) та ринки термінових угод (поставка валюти на певних умовах, відмінних від спот).

За *територіальною ознакою* розрізняють світові, регіональні, національні ринки. До провідних світових ринків належать: європейський, південноамериканський, далекосхідний. У них виділяються такі міжнародні валютно-фінансові центри, як Лондон, Цюріх, Франкфурт-на-Майні, Париж, Нью-Йорк, Токіо, Сінгапур. На світових валютних ринках банки проводять операції з ключовими валютами (американський долар, євро, ієна та ін.), які широко використовуються у світовому платіжному обігу.

Валютна біржа – організаційно оформлений й регулярно функціонуючий ринок, на якому відбувається торгівля крупними партіями валют. Валютні біржі традиційно не мають самостійного місця функціонування й діють звичайно при товарних чи фондових біржах.

На сьогодні в розвинених країнах переважає пряма міжбанківська торгівля валютою, у зв'язку із чим значення валютної біржі в загальному обсязі міжнародної торгівлі валютою відносно невелике. На валютних біржах традиційно проводиться офіційна фіксація валютних курсів кілька разів протягом ділового дня; зафіксовані курси публікуються в офіційних біржових бюлетенях. Залежно від зміни валютного курсу банки можуть або пропонувати валюту до обміну, або знімати свої заявки. При рівновазі попиту та пропозиції встановлюється єдиний курс, котрий застосовується для всіх угод банку із клієнтами.

Операції з іноземною валютою на території України здійснюються відповідно до Декрету Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання та валютного контролю» та інших документів, які визначають, що учасниками валютного ринку в Україні є: Національний банк України; уповноважені комерційні банки; кредитно-фінансові установи, які отримали ліцензію НБУ на право проведення валютних операцій; юридичні особи, які уклали агентські угоди на відкриття пунктів обміну іноземних валют; кредитно-фінансові установи-нерезиденти, які одержали індивідуальні ліцензії НБУ на право проведення операцій на валютному ринку України.